

ELS TRES AL-LUCINATS

una unitat de paral·lelismes

per Rosa Cabré

JOAN PUIG I FERRETER: **Els tres al-lucinats**
Badalona, 1928, Edicions PROA.

“Els tres al-lucinats” és una obra de maduresa de Joan Puig i Ferrer. Està construïda en quatre parts que corresponen als quatre capítols de la novel·la. La trama belluga a l’entorn de la figura del protagonista: Joan Antoni Margalef. A la primera part, fa un viatge a Barcelona per retrobar els amics de la Universitat, després d’haver estat reclòs al camp (ell era de comarques, del Camp de Tarragona) un llarg període de temps. Durant l’estada a Barcelona la malaltia d’una tia seva l’obliga a tornar per uns dies al camp. La tia mor i el nomena hereu. Amb l’herència pensa d’establir un lloc paradisiac. Els diners li donaran l’ocasió d’oferir als companys el benestar i la tranquil·litat necessàries per a un treball intel·lectual. La segona part s’inicia amb el retorn a Barcelona, on exposa als seus companys el projecte d’una “llar de l’amistat” com a solució que pot treure’ls de la misèria i alhora fer possible el desenvolupament del geni de cadascú. A la tercera part ja els trobem instal·lats prop del mar. Així que passen els dies la convivència es va fent insuportable. Joan Antoni es replega en si mateix i això irrita els altres que arriben a pensar a traïr-lo. A la quarta part, l’hereu Margalef, descoratjat i escarnit pels amics, torna a casa seva, on, reclòs en la intimitat, sofreix arravataments místics. Dos dels seus companys, Vilaret i Saumell, el van a trobar. De primer Joan Antoni es

nega a parlar-los. A la fi ho fa i llavors se’ls dona a conèixer de ple. Després fuig de casa i sentint de nou la felicitat de l’al·lucinació intenta la mort; però la presència d’un capellà amic seu el fa desistir de la idea. Mentre Joan Antoni és fora, Vilaret el traeix violant la seva amiga d’infantesa. En descobrir la traïció, Vilaret i Joan Antoni discuteixen. El primer dona una empenta al segon, que s’estimba per la carena i es mata. A les butxaques li troben un paper on manifesta el desig voluntari de morir. Tothom creurà que ha estat un suïcida i ningú no sospitarà de Vilaret.

Joan Antoni és un heroi que té molt d’ibsenià. Abandona la seva individualitat per regenerar els companys. Ell té un ideal i el compliment d’aquest ideal és la seva missió. Talment un messias. Aquesta imatge de messias està prop del superhome nietzscheà. En efecte, Joan Antoni se’ns presenta amb unes qualitats que excel·leixen sobre les d’un home normal: és extraordinàriament intel·ligent, posposa les passions del cos per dedicar-se per complet al conreu de l’esperit i a la consolidació dels seus ideals, i a més és ric. Si entenem la riquesa com el mitjà lògic que permet de portar a terme els projectes i per tant simple accident. Veurem que el nostre heroi és una imatge del Messias de l’Evangeli. Aquesta semblança no es desprèn solament de l’argument de l’obra sinó també de les manifestacions del mateix protagonista:

“Sóc immensament feliç. Després de Déu, l’ésser més feliç sóc jo perquè he trobat el camí d’acostar-me a Déu tot el més a prop que és permès a l’home. Sóc indubtablement l’home més feliç de la terra. Quin és, doncs, el meu estat actual? La beatitud!”

(P. 320)

Joan Antoni es defineix l’home més feliç després de Déu i el més feliç de la terra i el seu estat és la beatitud. Talment és l’estat del Crist, en qui les dues naturaleses, divina i humana, es condicionen. Però Joan Antoni, en seguir donant les característiques de la seva personalitat, afirma:

“Jo sóc la flama, que vol sempre més combustible per a devorar (...). Així jo he devorat la meua vida i ara que l’he devorada em sento viure.” (P. 322)

LLETRES

Observem el paral·lelisme entre aquesta expressió (sobretot el començament) i aquella altra de l'Evangeli que diu:

"Jo sóc la llum del món". (Jo. 8, 12.)

Joan Antoni ha estat la flama que es consumeix a si mateix per intentar la salvació artística —i alhora espiritual— dels seus companys i, com Crist, trobarà la glòria en la seva consumació.

Joan Antoni coneix la força del seu destí a través d'al·lucinacions, d'arravataments de l'esperit:

"Per aquests miratges sé que el meu esperit regnarà damunt del món. Així com he dominat la matèria per la força del meu esperit, així com he vençut amb la força del meu esperit els béns materials i la sang del pare i de la mare, així el meu esperit regnarà i dominarà damunt dels homes que m'han conegut. I jo mort encara viuré dintre vosaltres com un dia l'esperit immortal regnarà damunt la humanitat". (P. 323.)

Es evident que aquestes ratlles les podríem trobar a l'Evangeli i que Joan Antoni s'expressa en uns termes que podrien ésser els mateixos que hagués emprat Crist.

I si Crist és el salvador del món que restableix l'aliança entre Déu i els homes, i la seva voluntat no és altra que la mateixa voluntat de Déu, les paraules de Joan Antoni són clares i precises.

"—I si jo fos el braç de Déu, Vilaret?"

.....

"—Per què no puc parlar en nom de Déu?"
(P. 348)

I arriba fins a atribuir-se els mateixos símbols divins amb l'intent de manifestar participació de la divinitat.

"Llavors li semblava tenir un sol ull poderós i terrible. Aquest ull ho penetrava tot. Penetrava principalment les coses invisibles, el món dels esperits, de la imaginació, de les idees (...). Filles d'aquest mal diví eren les seves esplendoroses al·lucinacions". (P. 328)

Un pic reconegut el protagonista com imatge del Messias, es pot entendre la novel·la com un intent per part de l'autor d'experimentar la

viabilitat de l'Evangeli i les conseqüències actuals d'una actitud messiànica. Així la primera part de la novel·la representa la preparació de l'heroi i correspon al període de reclusió amb què Jesús es preparà per la vida pública; a més, en aquesta part, l'heroi formula el seu ideal regeneracionista. La segona part és la trobada amb els amics, i l'intent d'atreure-se'ls no significa altra cosa que l'elecció que féu Jesús dels seus deixebles. A la tercera part correspon el període de vida pública de Crist. Es el nus de la qüestió: ens trobem de ple dins la situació conflictiva que menarà al desenllaç. Cap dels amics no té la seva alçada i no l'arriben a comprendre mai. Mica a mica l'ambient s'enrareix, fins a fer-se insostenible. A la fi l'heroi queda clos en un cercle hostil. Com Jesús és rebutjat per aquells dels quals abans era admirat.

Per ara els fets són paral·lels i paral·lel serà també el desenllaç, perquè a Puig i Ferrer el que li interessa és demostrar si la teoria de la comunicació entre els esperits —a la qual Joan Antoni dedica les seves estones d'estudi, i que constitueix la base del pensament cristià— és vàlida encara a la seva època i com ho és.

A la quarta part l'analogia entre els personatges de la novel·la i els evangèlics i entre els fets d'uns i altres pren un relleu insospitat.

Quan, de retorn a casa, accedeix a parlar als dos amics que han anat a trobar-lo, se'ls presenta mostrant la força de la seva superioritat. Aquesta imatge correspon perfectament a la que ens dona l'Evangeli de la transfiguració de Crist. Comparem, sinó, aquestes frases:

"Tot ell era una flama, una força immaterial (...). Vilaret romania amb les mans damunt dels ulls per barrar una terrible visió, Saumell vivia uns instants d'èxtasi beat, tocat per la flama de Joan Antoni". (P. 324)

i

"...la seva faç resplendí com el sol i els seus vestits es tornaren blancs com la llum".

(Mt. 17, 2)

"...els deixebles van caure de cara a terra plens de temor". (Mt. 17, 6.)

Joan Antoni seguidament passa a viure l'episodi de la passió i mort. Coneix la traïció abans

de la mort. El traïdor no és altre que Vilaret, el de més personalitat d'entre els companys i netament oposat a la concepció ètica de la vida que segueix Joan Antoni.

"I encara hi havia una altra voluptat terrible: la traïció a Joan Antoni. Vençuda la primera envestida del remordiment aquesta era un incentiu més." (P. 344.)

En canvi Saumell representa l'altra cara de la moneda. Incapaç de crear per si mateix res que tingui força en literatura, viu a l'ombra dels pensaments de Joan Antoni, del qual es reconeix deixeble.

"No sap que ell és el meu mestre i ell i jo som un sol esperit". (P. 332.)

O sigui que el gran al-lucinat és Joan Antoni i els altres participen de l'al-lucinació, bé per oposició com Vilaret, bé per submissió com Saumell. Vet aquí el tercet que dóna nom a l'obra.

Encara que el nostre messias mor a mans del traïdor i sense que ell ho pugui preveure, cal tenir en compte l'intent voluntari d'oferir la seva vida al Pare, en la felicitat d'una tasca acomplida i que aquesta és la seva actitud enfront la mort. A més, als altres els consta com si així hagués estat.

"Tot això jo t'ho voldria oferir, Senyor (...) en un moment de suprema alegria, en una exaltació de la meva partícula de divinitat!

...li semblà veure (...) un estol rosat, unes voladúries d'àngels que venien a cercar-lo i enmig d'ells (...) la mateixa faç de Déu, somrient-li benigneament, com acollint la seva ofrena".

(P. 337.)

Joan Antoni ha mort però els seus hereus Vilaret i Saumell tenen la sensació que això tan sols ha estat una ensulsiada aparent i que en realitat la mort només ha estat un pas més de l'amic cap al triomf.

"Al llit comença de veure una visió blanca i rosada. Era Joan Antoni que en lloc de davallar, s'enlairava, s'enlairava... Tota la nit Vilaret tingué la mà damunt dels ulls per apartar la visió, però dintre d'ell persistia..." (P. 350.)

Aquesta cita ens fa venir a la memòria la imatge de l'ascensió de Jesús. Així Joan Antoni, com el Messias, ressuscita d'ell mateix per garantir la veritat de les seves teories.

Mort el cos, el seu esperit penetra dins l'esperit dels dos companys. A Vilaret el reduirà a ésser un pintor torturat per l'angoixa i el remordiment. En Saumell l'empremta del mestre serà tan profunda que mai més no se li podrà manifestar una idea netament seva.

"Després de tot, el més feliç dels tres fou Joan Antoni (...). Només havia cobejat el reialme de l'esperit i l'obtenia. Desaparegut vivia dintre l'esperit dels altres amb un domini terrible".

(P. 353.)

O sigui que entre els tres al-lucinats s'estableix una relació molt semblant a la relació que —segons l'Església— es produeix entre Jesucrist i els seus fidels (teoria del Cos Místic de Crist).

Ara bé: si la transmissió entre els esperits dels qui formen aquest Cos Místic produeix dins el pensament cristià un sentiment de submissió voluntària i afectiva queda incert i a la novel·la, Puig i Ferrater arriba a la conclusió que engendra l'odi.

“Saumell (...) sospitava que els manuscrits de Joan Antoni li havien anul·lat el seu. Acabà odiant l'home que li havia fet aquella deixa sense la qual hauria estat més feliç”. (P. 353.)

En conjunt “Els tres al·lucinats” participa de l'esquema evangèlic, però se'n diferencia en el fet que, tot i exaltant la figura del geni, es proclama escèptic quant a la influència sobre els deixebles.

Per altra part, l'autor posa en boca del protagonista les següents opinions sobre l'escriptor i la creació literària:

“Tanmateix jo opino que tota l'obra del veritable escriptor no és altra cosa que una confessió. Una confessió que comença en tenir ell consciència del que és i que no acaba sinó en la mort.” (P. 144.)

Podem creure que aquesta confessió de Joan Antoni en les seves obres, és la clau que dona l'autor per manifestar que ell mateix es justifica a través del personatge. En aquesta obra Puig i Ferrer intenta explicar-se i explicar al lector que ell, com a intel·lectual, se situa en el pla del geni, del superhome; ara bé; desconfia sempre de regenerar la societat i nega la possibilitat que l'artista creï escola.

ALBIOL L'

per *Enric Moreu-Rey*

(de la gran enciclopèdia catalana)

Municipi del Baix Camp, situat als límits del camp de Tarragona i de les muntanyes de Prades. El terme ascendeix, des de la plana (230 m.), resseguint les valls encaixades del riu Glorieta, del torrent de les Voltes i de la riera de La Selva, fins a arribar (985 m.) al peu dels cingles de la serra del Pou i dels Altars. El bosc (800 ha.), principalment pinedes, l'ermit i les plantes arbustives (400 ha.), ocupen les dues terceres parts de la superfície útil del terme. La resta és dedicada al conreu de l'avellaner de secà i de regadiu (460 ha.), de l'olivera i del garrofer, i, més amunt, de la vinya (84 ha.) i dels cereals (68 ha.). Antigament existien explotacions mineres diverses (plom, plata, plati) i pedreres de jaspi. La propietat es troba bastant dividida. La majoria dels propietaris no resideixen al terme. El poblament es gairebé totalment dispers. Fins al segle XX, i des del XV, es repartien la major part dels conreus i pastures unes 35 masies, que han quedat en més de la tercera part deshabitades. La població augmentà als segles XVIII i XIX i tingué un descens marcat al segle XX, fins a assolir el nivell més baix entre 1960-1965; actualment amb l'arribada de masovers forasters, la població ha augmentat. L'antic terme, molt més extens que l'actual, fou desposseït pels municipis veïns, de la Selva del Camp, L'Aleixar, Castellvell i Al·moster, de llenques importants, especialment l'any 1854, que l'Albiol perdé la tercera part de la seva població. Aquests darrers anys també s'ha produït l'atribució de la Font Major, la més anomenada de la rodalia a la Selva. El poble (27 hab., 823 m. alt), creat a redós del castell d'origen musulmà, del qual només es conserven les runes. Fou reconstruït després de la reconquesta i el repoblament del terme l'any 1158. El paborde o cambrer del capítol de la seu de Tarragona fou senyor del castell i del terme fins al segle XVIII. La fortalesa fou manada encerrocar el 1654, i d'aleshores data probablement la reconstrucció de l'actual església parroquial de Sant Miquel. Dins el terme municipal es troba, a més, el caseriu de Bon Retorn a mitja costa.